

SERRA D'OR



agost 1971

les comarques del País Valencià



dificultats valencianes

12

per Joan Fuster

La «represa», després del 39, simplificà molt les coses. No és que el trauma fos «favorable», no cal dir-ho. Ben al contrari. Fins i tot convé apuntar que els residus indigenoides van tenir-hi un clima d'obviament propici: Rat-Penat protegit, «cavacavés» suspicac de don Nicolau-Primat, *desahogos* rupestres del senyor Bojari. Era lògic. Però qualsevol temptativa de «continuitat» seriosa havia d'algarse sobre la negació de tot això. Recordo el període que avui anomenariem *underground* —tan innocent!— dels últims anys 40 i dels primers 50, que fou la meua iniciació en el problema. Hi havia, aleshores, d'una banda, Carles Salvador, que, sense massa concessions, i amb la tenacitat estratègica de sempre, prossegueixia la seva tasca; i hi havia l'Editorial Torre, de Xavier Casp, de l'altra. Van ser dues dreceres, en part antagoniques, que, en l'àrea de la «llengua literària» —i de la llengua *iout court*—, coincidiren més que no es pensaven els respectius menters. Ara ho podem valorar amb una relativa objectivitat. I, si un plus de mèrit calgués atorgar, correspondria a l'Editorial Torre, per les dimensions de l'esforç, per la major seguretat de criteri, i per l'atractiu que va exercir entre els joves intel·lectuals del país fins al 1960 o el 1962.

Tant se val: aquestes peripecies, anècdotes, no caben en el present comentari. Ni tampoc la precisió de dates i d'eficàcia que varen tenir les *Gramàtiques* de Carles Salvador i de Manuel Sanchis Guarner, tan diferents en el propòsit i tan definitives, tan coherents en l'estímul.

Alguna cosa s'havia produït, mentrestant, i gràcies a tot això: la liquidació —«per minucies»— dels reductes insidiosos. Entre les victòries de Pompeu Fabra, la més clara, la més complexa i la més inconcussa és aquesta. I dic «de Pompeu Fabra» per xifrar-ho amb un nom emblemàtic. A partir de llavors, la «llengua literària» al País Valencià quedava definida. La «teua» i la «meua», com «cantes» i «diga», i les altres minucies, adquirien un altre sentit, en el nou context: vam procurar que aquestes mínimes «dissidències» tinguessin una justificació en els clàssics, i que, en comptes de ser un tret de separació, fossin una referència històricament unitària. I ací s'acaba l'episodi...

En l'actualitat, ningú no fa una «qüestió de principi» del «teua» o el «diga». Més aviat, són bizantinismes a jubilar. Només tenen una explicació: el desig de no separar-se excessivament de la parla habitual. És un «excessivament» prou moderat, si bé es mira. Però, a nivell literari, ni tan sols té aquesta excusa.

Els valencians que s'han acostumat —rutina o militància— a llegir en català, ja no fan cas de les variants morfològiques ni de les modalitats locals del possessiu. Com que la producció autòctona és tan escassa, les seves lectures han de ser, sobretot, les provinents d'editorials barcelonines. Llegir-hi «seua» en lloc de «teua» no és per a ells cap «molèstia». O «digu» en comptes de «diga», o «compleixa» on un paísà docte escriuria

«complexa». Indubtablement, un «seua» pot suggerir una inflexió sentimental més tendra i somrient que un «seva». Però tampoc no serà una cosa de vida o mort. Etcètera. He pogut observar, a través d'originals presentats a concursos i de comunicacions amistoses, que molts dels joves escriptors valencians d'ara tiren al dret, i escriuen ja en allò que, per entendre'ns, en diriem «barceloní». Hi foten quantitats immenses de faltes de gramàtica: prou més de les que cometrien si es deixessin endur per la fluència dialectal del seu veïnat. Hi trobo «hi>s desplaçats, *gaires* amb aplicacions inaudites, centaures verbals tan sorprenents com «complexca» i «complexqui», posem per cas. Però el dèficit, aquí, demana molta indulgència: una indulgència políticolingüística absoluta. Ells fan tot el que poden per «normalitzar-se» culturalment, idiomàticament. La «norma» és indiscutible i indiscutida: la dels llibres. En la carta de Vicent Escrivà, publicada al «Serra d'Or» d'abril, es veu ben clara la cosa. L'única instància literària, o lingüístico-literària, vàlida, de què disposa un valencià catalano-parlant i catalano-escriuent és la que ens arriba de Barcelona. És en aquest «dialecte» que hem llegit Marcuse, Espriu, Marx, Pere Quart, Gramsci, Mercè Rodoreda, Pierre Vilmar, Moix, Durrell, Pedrol, Camus, o el que sigui. I Pla. Més Moix que no pas Pla, per sort o per desgràcia. És igual. La llengua literària, doncs, esdevé el que ha de ser i no té més remei que ser. Des de l'angle mallorquí, o rossellonès, el problema és distint... Cap al 1960, encara hi hagué alguna suggestió pública per induir els possibles escriptors valencians a prendre posicions «reivindicatives». Germà Colón publicà uns quants articles al suplement «València» del diari «Levante», i Josep Giner s'inclinava a propagar determinades peculiaritats pronominals dignes de ser egrègiament oposades a les que postula el rigid postfabrisme dels correctors. Eren operacions inútils... I ara seria ocasió de parlar del buscant «centralisme barceloní», que Jordi Sarsanedas evoca —per atenuar-lo o disculpar-lo— en la seva carta al «Serra d'Or» de maig. Els «centralismes» són més fantasmagòrics que res. Jo encara no he conegut un sol barceloní respectablement «centralista». Per contra, n'he trobat molts que ignoren la seva missió de «centre». Quan sento un alacantí queixar-se del «centralisme» de València, m'entren unes dramàtiques ganes de riure, superiors a les meves forces. No hi ha «centralisme» a Barcelona ni a València: no «centralisme» o «centralitat», sinó inhibició, auto-suficiència mediocre, manca d'imaginació civil... Però això ja és un altre tema. Pel que fa a la «llengua literària», la dels valencians ha de ser la que, a la llarga i en definitiva, caldrà que sigui: una i única, i rigorosament única. O això, o el *felibrige*. Naturalment, perquè les premisses hi siguin totes, hem de reclamar la llengua a l'escola, i als *mass media*, incloent-hi l'altar, i a l'administració, i a... Ja se sap...

parlar i escriure

L'ART DE PARLAR

Escoltant el discurs d'en J. M. Llopart a la Festa de Maig de les Lletres Catalanes teníem una insòlita delectació. Sentíem un català elevat al to acadèmic, llegit sense altra afectació que la que el mateix to requereix. La veu del lector hi mantenía el ritme i la fonètica —amb el seu delicat accent mallorquí— que hauríem trobat en la conversa. I malgrat que es tractava d'un text molt meditat i escrit amb una gran cura, tampoc no ens sobtava amb cap excés d'artifici, ni cap giragonsa de la frase, ni l'adjectivació hiperbòlica, ni amb tants d'enginyers dels oradors espectaculars. De vegades semblava parlar amb la naturalitat del qui demana un vas d'aigua.

Era un text escrit, però havia estat pensat, i després pronunciat, i feia aquest saludable efecte perquè l'autor hi havia sabut unir el pensament amb la qualitat del text literari i el desig de complaure un auditori que suposava —i era— addicte al tema. Parlar i escriure, en un medi culte, haurien d'ésser dues actituds ben semblants.

Difícilment assolirà una natural qualitat de la llengua escrita qui no l'hagi cercada en la parla corrent. I els qui no posin els ulls en una qualitat mínima i intencionada de la llengua, quan escriuen, tampoc no elevaran gens el nivell de llur expressió habitual.

Hem fomentat l'art i el gust del llenguatge sobre textos escrits, que són els que es veuen i es poden corregir.

La facilitat amb què ara es transmet i reproduïx la paraula i la rapidesa amb què la transcrivim ens ha fet pensar si no hem subvertit els termes. Si no seria hora d'educar i ordenar els pensaments perquè passessin a l'auditori en directe, per l'altaveu o la cinta magnètica; o indirectament per la màquina d'escriure i els aparells per a dictar. Els textos actuals —amb l'excepció d'algunes conferències o actes acadèmics— parteixen visiblement de la llengua parlada amb poca cura, abaixant el nivell, cada vegada més avall. Entre la llengua escrita amb intenció literària o científica, o persuasiva, etc. i la xerrameca sempre hi haurà una distància notable. Ens demanariem fins a quin punt és possible d'escurçar-la, i hi accediríem de bon grat. Però pensant que fóra enfortint la qualitat de la parla, ara més que mai, amb constància, per enriquir-la amb noves aportacions de mots i girs, però triant-los, i servint-ne els genuïns; refermant la construcció gramatical estricta i concisa; mantenint el tresor del vocabulari que permet tants de matisos, i, no pas menys, esborrant molts dels barbarismes que hi pullulen. Excuseu-nos de donar exemples, avui.

A hores d'ara creix la necessitat del rigor en la parla, i els qui s'adrecen a qual-sevol públic, els conferenciant, els professors, els ponents i «monitors» de tanques ensenyances, els actors, els locutors i animadors, etc., i els sacerdots en llur predicació, n'han d'ésser l'exemple més aprofitat.

Cada dia tenen més pes els textos que no són literaris, i tanmateix la llengua hi és viva: és allí on cal abocar tot l'esforç per la llengua escrita que els escriptors per ells sols difícilment podran mantenir. Parlar amb art, doncs, com féu en J. M. Llopart, és el camí per a trobar l'art d'escriure. — OSVALD CARDONA.